

Første afsnit (Det levende væsen) – Kapitel 11 (Det levende væsens vilje) – Lektion 44

Viljeslivets mekanisme (fortsat fra lektion 43)

15.

At Jeget ikke kan have fri vilje i forholdet til de viljeførende kræfter fremgår rent praktisk af den omstændighed, at hver eneste af samtlige dets viljesytringer står i gæld til en såkaldt beslutning. Det er ligeegyldigt på hvilket område af den bevidste væremådes udfoldelse, man vil gøre sine iagttagelser, så vil man se, at disse områders faktiske tilblivelse beror på, at visse nærmere bestemte beslutninger tages.

Nu er det jo netop i muligheden af at tage beslutninger, at man i almindelighed vil se berettigelsen af at tale om fri vilje bekræfte sig. Netop i dette, at man har frihed til at tage personlige beslutninger, der gennem viljesakten lader sig bringe til effektivering i den ydre verden – og vel at mærke med indgreb i de derværende årsags- og virkningskæder til følge – er det jo, at man som regel tror at se beviset for, at begrebet “fri vilje” lader sig anvende i forbindelse med det levende væsen. Thi netop heri mener man at se et udtryk for suveræniteten i forholdet til materien og naturlovene. Men netop her på dette punkt er det, at Martinus føler sig foranlediget til at protestere. Og han gør det med følgende begrundelse: det levende væsen har for det første ikke frihed til at tage beslutning. Det er i kraft af sin kosmiske strukturs særlige indretning – herunder ikke mindst de absolutte, viljeførende kræfters indflydelse -nødt til at tage beslutning. Og for det andet har det som det allervæsentligste ikke frihed til vilkårligt at tage en hvilken som helst beslutning, det skal være. Sandt at sige kan det tværtimod i hvert enkelt tilfælde kun tage en eneste beslutning, nemlig i virkeligheden den, der fremgår af det stærkeste behov, ønske eller begær i den aktuelle kombination.

Muligheden af at tage beslutning er altså bestemt ikke i Martinus' øjne noget udtryk eller bevis for, at begrebet “fri vilje” i absolut forstand kan anvendes i forbindelse med det levende væsen. Og at Martinus netop må se således på sagen, vil man have mulighed for at forstå, når man nærmere undersøger, hvad en beslutning egentlig er. Hvad er da en beslutning? -Kosmisk set må en beslutning defineres som udtryk for, at Jeget er kommet til klarhed over og dermed blevet bevidst i, hvilket af dets behov, ønsker og begær der i en given aktuel kollektion er det stærkeste eller vægtigste. Og det skal tilføjes: beslutningen bliver til gennem en forudgående proces, som det vil være naturligt at kalde “beslutningsdannelsen”. Denne består just i en styrkeprøve mellem de førnævnte behov, ønsker og begær, en styrkeprøve som i sig selv er intimt forbundet med viljesfunktioner.

16.

En beslutning er altså et resultat af viljeførende kræfters indbyrdes vekselvirkning og styrkeprøve! – I betragtning af beslutningens betydning for viljeslivets fuldblydelse fortæller dette os straks, at viljeslivet foruden primært at blive defineret som et sammenspil mellem viljeførende og viljeførte kræfter samtidig sekundært må defineres som et sammenspil mellem viljeførende kræfter indbyrdes. Det gør sig nemlig også gældende som et sammenspil mellem de kræfter, der er repræsenteret ved Jegets forskellige behov, ønsker og begær (samt erfaringer).

For den læser, der under gennemgangen af de viljeførende kræfter (lektion 43) undrede sig over, at sådanne faktorer som Jegets behov, ønsker og begær blev karakteriseret som relative viljeførende kræfter, består der nu en mulighed for at få gåden opklaret. Løsningen fremgår nemlig uden videre af,

hvad der foran er fortalt om beslutningsdannelsens proces. Denne består som omtalt i en vekselvirkning mellem en nærmere bestemt kombination af aktuelle behov, ønsker og begær, en vekselvirkning, der har form af en styrkeprøve mellem disse størrelser. Resultatet af denne styrkeprøve, der altså i sig selv er forbundet med viljesfunktioner, er en udvælgelse af det stærkeste eller mest vægtige behov, ønske eller begær, en udvælgelse som sker på samtlige de øvrige bekostning i den forstand, at kun det vægtigste bliver endeligt viljeførende, hvorimod de andre bliver undertrykt og dermed i virkeligheden viljeført (ren begærledet vilje). Og dermed fremstår der et eksempel på, at kræfter og faktorer, der rent principielt henhører til de viljeførendes gruppe, undertiden også kan komme til at spille rollen som viljeførte.

Det der her bestemmer skæbnen, er spørgsmålet om, hvor vægtigt det enkelte behov, ønske eller begær kan gøre sig gældende i bevidstheden i forhold til eventuelle andre lignende størrelser, som optræder der. Og det vil igen sige, at det er de pågældende faktorer eller kræfters indbyrdes forhold, der afgør, om de kommer til at gøre sig gældende som viljeførende eller som viljeførte. De pågældende faktorer skæbne er med andre ord et spørgsmål om relativitet; og netop deraf udtrykket "relative viljeførende kræfter" for behovenes, ønskernes og begærets vedkommende.

17.

Vi skal nu vende tilbage til udsagnet om, at et Jeg aldrig i noget tilfælde, hvor en beslutningsdannende proces finder sted, har frihed til vilkårligt at tage en hvilken som helst beslutning, det skal være, men tværtimod altid kun kan tage én bestemt beslutning – og for øvrigt ydermere en beslutning, som det fra et tilstrækkeligt overlegent bevidsthedstrin vil være muligt at forudse med hundrede procents nøjagtighed. Thi ikke alene må dette udsagn siges at være en alvorlig udfordring til begrebet "fri vilje"; det stiller sandt at sige også krav til en nærmere forklaring.

Til støtte for omtalte udsagn skal først og fremmest anføres den påstand, at enhver beslutningsdannelse i virkeligheden er en overordentlig strengt lovbunden proces, i hvilken ikke mindst årsagsloven spiller en førende rolle. Man må nemlig her betænke, at de behov, ønsker og begær, der udgør processens aktører, som identisk med visse kræfter repræsenterer begrebet energi. Og ikke alene repræsenterer de energi. De repræsenterer ydermere kombinationer af de kosmiske grundenergier, kombinationer som med hensyn til deres kosmisk-kemiske formel eller sammensætning meget indgående har relation til den karakter, som just kendetegner de respektive behov, ønsker og begær. Det vil igen sige, at hvert eneste behov, ønske og begær repræsenterer en ganske bestemt kosmisk-kemisk energikombination og dermed en energikombination med ganske bestemte reaktionsegenskaber. Og netop heri må ses begrundelsen for påstanden om, at beslutningsdannelsens proces er strengt lovbunden. Thi som identisk med en proces, hvor visse nærmere bestemte behov, ønsker og begær vekselvirker indbyrdes, er den jævnfør det senest fremførte samtidig en proces, der består i, at visse nærmere bestemte veldefinerede kosmisk-kemiske energikombinationer vekselvirker indbyrdes og herunder reagerer i henhold til de love, der gælder for den kosmiske kemi. Beslutningsdannelsens proces kan med andre ord udtrykkes som en strengt lovbunden, kosmisk-kemisk proces, hvor udfaldet på forhånd er bestemt af de elementer, der optræder i den. Det vil igen sige, at det i realiteten på forhånd er bestemt, hvilket af de tilstedeværende behov, ønsker og begær der i en given beslutningsdannende proces går af med sejren og dermed bliver bestemmende for viljeføringen.

18.

Hermed turde det være slået fast, at begrebet "fri vilje" umuligt kan komme i betragtning, hvad angår de viljeførende kræfter. Thi når endog viljeslivets fornemste funktion beslutningsdannelsen – afslører sig som en lovbunden proces, der egentlig automatisk og med streng konsekvens følger den kosmiske kemiske love, hvordan skal der så her blive plads til begrebet "fri vilje"? Dette begreb måtte forudsætte,

at beslutningsdannelsens proces ikke entydigt er bestemt af de implicerede kosmisk-kemiske elementers egenskaber, men har plads for et vist frihedsbegreb og dermed et vist vilkårlighedsmoment baseret på viljefaktoren alene. Men noget sådant er altså slet ikke tilfældet. Beslutningsdannelsen er tværtimod en proces, der med hundrede procents konsekvens følger den kosmiske kemiske love, og inden for rammerne af hvilken der bestemt ikke er plads for hverken noget frihedsbegreb eller vilkårlighedsmoment. Man tvinges derfor af kendsgerningerne til at drage den konklusion, at begrebet "fri vilje" ikke kan komme i betragtning for de viljeførende kræfters vedkommende – hverken de absolutte eller de relative.

19.

Til belysning af Jegets stilling i beslutningsdannelsens proces skal først og fremmest anføres, at dette i kontakt med sin immaterielle natur er henvist til at føre en tilværelse som hundrede procent passiv "tilskuer". Processen er som allerede understreget en ren kosmisk-kemisk proces, der i alle enkeltheder følger den kosmiske kemiske love. Gennem denne proces udvælges efter kortere eller længere tid alt afhængig af, hvor kompliceret processen er, med matematisk nøjagtighed det behov og det ønske eller begær, der i den givne situation af Jeget fornemmes som det vægtigste i kombinationen, og som i henhold hertil besidder den største kosmisk-kemiske suverænitæt. Dette behovs samt det tilhørende ønskes eller begærs sejr over de andre behov, ønsker og begær betegner beslutningsdannelsens afslutning, som Jeget registrerer på den måde, at dets beslutning er taget. Beslutningen kan herefter føres ud i livet, hvilket sker ved, at viljesorganet fra det sejrende element i den nyligt overståede kosmisk-kemiske proces modtager en impuls, der efter nærmere bestemte retningslinier sætter de viljeførte kræfter i gang.

Man kan nu undre sig over, at Jeget ikke gennemskuer dette bedrag. For et bedrag må der siges at være tale om, idet Jeget jo på ingen måde selv har følelsen af at være et passivt element i processen. Det opfatter tværtimod sig selv som det "noget", der tager beslutningen, og som oven i købet tager den i følelsen af, at det lige så godt kunne have taget en anden beslutning. Det opfatter kort sagt sig selv som et "noget", der har frihed til at vælge hvilken beslutning, det i dette eller hint tilfælde vil tage, og dermed som et "noget", der besidder "fri vilje". – Men hvordan går det til, at det ikke gennemskuer denne illusion?

Løsningen er i virkeligheden enklere, end man skulle tro. For det første er Jeget som "tilskuer" betragtet hundrede procent engageret i sin livsoplevelse. For det andet er det ikke "tilskuer" i kraft af det, det er i sig selv, men i kraft af den omstændighed, at det er tilknyttet en skaberevne, som det i den grad føler sig forbundet med, at den opfattes som en del af det selv, eller rettere som noget, der ikke lader sig skelne fra det selv. Imidlertid er det netop ved skaberevnen, at viljeslivet lader sig praktisere. Dette er jo i virkeligheden identisk med processer og funktioner, der foregår i skaberevnen. Dette indebærer imidlertid, at Jeget i lige så høj grad føler sig ét med disse processer og funktioner, som det føler sig ét med selve skaberevnen. Og netop herved etableres forudsætningerne for, at det kan komme til at opfatte sig selv som bl.a. viljeslivets besluttende og dermed udslagsgivende myndighed. Det vil dog sige: herigennem etableres hovedparten af forudsætninger herfor. Der er nemlig et andet sæt forudsætninger, som i allerhøjeste grad også må tages i betragtning. Disse består i form af den kendsgerning, at hele viljeslivet og herunder også beslutningsdannelsen – forløber som en udpræget positiv proces, nemlig i den forstand, at den ledende tendens i alt, hvad der sker, er i Jegets egen favør, er i dets stærkeste og mest fremherskende ønskers og begærs favør. Det føler således ingen modstand mod at udvælge sine stærkeste behov, ønsker og begær og ej heller nogen modstand mod at træffe beslutning i henhold til disse dominerende faktorer. Og netop dette forhold giver det i forbindelse med de nyligt omtalte momenter følelsen af ikke alene at være en besluttende og dirigerende myndighed, men også at

kunne disponere frit og uafhængigt. Det giver det kort sagt følelsen af at være et indflydelsesrigt “noget”, der er i besiddelse af fri vilje.

At dette imidlertid beror på en enestående illusion, skulle herefter være klart for enhver. Og at denne illusion øjeblikkeligt ville bryde, dersom der opstod forhold, som f.eks. bevirkede en konsekvent modstand mod de vægtigste behovs, ønskers og begærs udvælgelse i viljeslivet, skulle også være til at indse. Imidlertid vil en sådan situation aldrig nogensinde i praksis kunne opstå, idet den for sin etablering måtte forudsætte muligheden af at neutralisere de natur- og livslove, der til evig tid har fastholdt verdensaltet i en urokkelig balance, en balance, der først og sidst består i det evige urbegærs absolutte tilfredsstillelse.

Og Jeget er således også til evig tid garanteret den illusion, på hvilken dets forestilling om sin egen betydning i forbindelse med viljeslivets fuldbyrdelse beror.

20.

I forbindelse med vores omtale af begrebet “fri vilje” skal vi herefter vende os mod den anden pol i viljeslivets mekanisme. Hidtil har vi kun diskuteret begrebet “fri vilje” i relation til de viljeførende kræfter. Vi skal nu i modsætning hertil diskutere det samme begreb i relation til det andet sæt kræfter, nemlig de viljeførte og dermed altså i relation til de kræfter, i forholdet til hvilke der som antydnet i stk. 12-13 i hvert fald består en principiel mulighed for at tale om “fri vilje”.

Ved de viljeførte kræfter forstås som allerede fremført de faktorer, der er viljesorganet underlagt, og som dette dermed er i stand til at indvirke på. – At der i forholdet til disse faktorer og kræfter er plads for et vist frihedsbegreb fremgår alene af den omstændighed, at de just er underlagt viljesorganet og derfor i princippet er henvist til at måtte adlyde de kræfter, som udstråler fra dette. De viljeførte kræfter frembyder med andre ord som følge af deres underordnede stilling en principiel mulighed for et valg af den måde, hvorpå de skal føres og påvirkes, hvad der igen er ensbetydende med, at de frembyder en principiel mulighed for at tale om fri vilje. Og da ydermere den måde, de viljeførte kræfter lader sig føre på, i princippet frembyder et uendeligt antal muligheder, må der også her i princippet være grundlag for at tale om total eller absolut fri vilje.

21.

I modsætning til de viljeførende frembyder de viljeførte kræfters område altså i princippet et uendeligt antal muligheder for valg af den måde, den faktiske viljeføring skal foregå på. I praksis forholder det sig dog ofte en del anderledes, idet der i ethvert kosmisk ufærdigt væsens tilfælde uundgåeligt forekommer en række faktorer, som særdeles kraftigt begrænser dette antal. I første række optræder disse faktorer – som man med fuld ret kan kalde “viljehæmmende faktorer” – i form af den omstændighed, at viljeføring i praksis er henvist til at foregå ved hjælp af specialorganer, der med ganske få undtagelser (f.eks. menneskehånden) kun er i stand til at præstere én bestemt form for energiomsætning. Af sådanne specialorganer råder ethvert væsen imidlertid kun over et nærmere bestemt antal. Dette antal kan ganske vist godt være svimlende stort, men det er dog ikke desto mindre begrænset og således noget ganske andet end uendeligt. Og det betyder, at det pågældende væsen med hensyn til sin viljeføring er henvist til kun at kunne udnytte et begrænset udsnit af det uendelige antal muligheder, de viljeførte kræfters område rent principielt byder på. Dette kan man også udtrykke sådan, at det pågældende væsen kun har mulighed for at foretage valg af den måde, hvorpå det vil praktisere sin viljeføring, inden for grænserne af det antal muligheder, det ved sin organiske strukturs konstitution er i stand til at udnytte. Det var jo netop dette forhold, vi strejfedes, da vi under gennemgangen af lektion 43 (stk. 7) påviste det faktum, at det ikke er nok at ville en ting. Man må også kunne den.

I form af den omstændighed, at Jegets evne til at praktisere individuel viljeføring er bundet til nærmere bestemte lokalorganer, således at hvert lokalorgan er sæde for en tilsvarende særlig evne, forekommer der altså en faktor af viljehæmmende natur. En anden sådan viljehæmmende faktor eksisterer i form af den omstændighed, at det levende væsen hyppigt på foranledning af sin skæbnedannelse bliver placeret i felter af de viljeførte kræfters område, som det ved sin organiske struktur ikke er i stand til fuldt ud at udnytte og derfor ikke suverænt kan øve viljeførende indflydelse på. Dette registrerer det på den måde, at der i situationen kun forekommer et yderst begrænset antal muligheder for valg af viljeføringsmetode – ja, undertiden at der slet ikke foreligger noget valg. Dette er f.eks. tilfældet, hvor en mand ved et såkaldt uheld styrter ud fra fjerde sal og foran sig kun har et frit fald gennem den tomme luft. Her er mulighederne for valg i viljeføring indskrænket til et minimum, hvad der giver sig udslag i, at manden pludselig er blevet et indflydelsesløst offer for de viljeførte kræfter, han inden faldets indledning i princippet var herre over.

Med alene de her omtalte to sæt viljehæmmende faktorer taget i betragtning er vi allerede klar over, at begrebet "fri vilje" i det enkelte levende væsens tilfælde absolut ikke ubeskåret kan drages i anvendelse. For det første kan det kun komme i betragtning inden for rammerne af det antal muligheder for valg i viljeføring, væsenet i kraft af sin organiske strukturs konstitution er i stand til at udnytte. Og for det andet kan det kun komme i betragtning inden for rammerne af det antal valg i viljeføring, som de enkelte lokalsituationer stiller til rådighed eller åbner adgang for. Og det er, i hvert fald for det jordiske menneskes vedkommende, men endnu mere for dyrets og plantens, som regel meget beskedent – i hvert fald målt med det uendelige antal muligheder, der rent principielt står til rådighed. Ikke desto mindre bliver der dog en rest tilbage, og det er altså netop denne rest, der berettiger til anvendelsen af begrebet "fri vilje". Det levende væsen kan med andre ord siges at have fri vilje så langt, som det har evne til at udnytte den samlede sum af muligheder for valg i føring af de viljeførte kræfter, samt så langt, de enkelte situationer i praksis frembyder mulighed for valg.

22.

Utvivlsomt er der her adskillige læsere, der drager et lettelsens suk: "Så var der dog alligevel mulighed for at tale om "fri vilje"." Ja, det skal indrømmes. I den her fremførte betydning er det rigtigt, men kun i denne. For den læser, der føler glæde ved tanken om den fri vilje, vil glæden imidlertid kun være af kort varighed, idet det uden særlige vanskeligheder vil kunne påvises, at begrebet, når det ses i et kosmisk perspektiv, i virkeligheden er lige så illusorisk i den her skitserede betydning, som det tidligere viste sig at være det i forbindelse med dette at tage beslutning. Og da det just her er opgaven at afsløre tilværelsens førende illusioner og i stedet fremdrage den sande, kosmiske virkelighed, må det faktisk indrømmes, at vi har til hensigt at gennemføre en sådan påvisning.

At påvise det illusoriske i det her fremførte frie viljesbegreb kan simpelthen lade sig gøre gennem henvisning til den kendsgerning, at det i hvert eneste tilfælde, hvor et levende væsen befinder sig i den situation at have mulighed for at vælge mellem forskellige muligheder for viljeføring, vil være viljeførende kræfter, der i praksis afgør valget og ikke hverken Jeget eller viljen selv. – Lad os tage et konkret eksempel! En mand har i henhold til den dermed forbundne kosmisk-kemiske proces besluttet sig til at rejse en tur til Paris.

Med hensyn til dette i praksis at foretage rejsen står forskellige muligheder ham åbne. Den kan foregå som en jernbanerejse, en biltur eller en flyvetur. Og endelig kan den også foregå som en fodtur. Yderligere står disse muligheder ham åbne i den forstand, at der er økonomisk grundlag for dem alle. Kort sagt: den omhandlede mand kan frit vælge mellem disse fire muligheder.

Vi står her over for et typisk eksempel på den form for fri vilje, som vi alle mener at være i besiddelse af, og som de foranstående analyser indtil nu faktisk levner os retten til at tage højtidelig. Men har vi nu også virkelig denne fri vilje? Kan manden virkelig i praksis vælge en hvilken som helst af de anførte rejsemuligheder? – Ja, det vil vi prøve at finde ud af ved at undersøge, hvad der videre sker med vores forsøgsperson. Han er straks klar over, at han helst vil foretage flyveturen. Og fodturen kommer i hvert fald ikke i betragtning. Lige så hurtigt slår det ham imidlertid, at flyvningen trods alt er den dyreste af de mulige rejseformer. Og selv om han har råd til at se stort på det, så kunne de sparede penge alligevel bruges til noget andet under opholdet i Paris. Flyveturen slås ud af hovedet, og valget står nu mellem bilturen og jernbaneturen. Egentlig vil han helst foretage bilturen. Det er det mest komfortable. På den anden side skal man så hele tiden være opmærksom og agtpågivende, og man har et stort ansvar. Der er ikke rigtigt mulighed for at slappe af, og endelig er en biltur jo heller ikke nogen billig spøg. Måske var det alligevel bedre med jernbanerejsen. Den er overkommelig i pris, man kan læse og slappe af under turen og uforstyrret nyde de forbipasserende landskaber, og man kan eventuelt komme i snak med nogle interessante mennesker undervejs. Det var måske ikke så tosset at foretrække jernbaneturen frem for bilturen. Dog, det var nu rart at kunne bevæge sig frit omkring, når man var kommet til Paris. Åh, jamen man kunne jo leje en bil i Paris for de penge, man sparer ved at renoncere på flyveturen. Ja, det må være det rigtige. Jeg vælger jernbaneturen og lejer så en bil, når jeg kommer til Paris. Dette er mandens valg! – – Vi har her søgt at skildre et naturtro eksempel på, hvad der sker, når et menneske står over for at kunne vælge mellem forskellige muligheder og altså dermed demonstrere sin besiddelse af såkaldt “fri vilje”. Ja, men var det nu også en demonstration af “fri vilje”. Var det ikke tværtimod en demonstration af viljeførende kræfter i indbyrdes vekselvirkning?

Blev valget ikke bestemt gennem en styrkeprøve mellem forskellige ønsker og begær kombineret med den til rådighed stående sum af erfaringer? – Jo, det må indrømmes! Valget blev faktisk bestemt af et særligt sæt ønsker og begær, der viste sig at være visse andre sæt overlegne. Men kan dét da siges at være en afvisning af begrebet “fri vilje”? – Ja, det kan det i høj grad; i hvert fald hvis man ønsker dette begreb forbundet med en virkelig mening. Man kan nemlig spørge: kan det også tænkes, at udfaldet kunne være blevet et andet end det, det faktisk blev? – Og hertil vil Martinus svare med et tydeligt Nej! Udfaldet kunne umuligt være blevet anderledes, med mindre helt nye momenter, der ikke før var til stede, optrådte i sagen, f.eks. at det kom vedkommende for øre, at hele det franske jernbanenet var lammet af strejke. Dette kunne have givet anledning til et andet udfald, men det er så også en helt anden situation, der er tale om. Og hvad der er det væsentligste: også i dette nye tilfælde ville det blive viljeførende faktorer og kræfter, der afgjorde valget, og ikke viljen eller Jeget selv. Og hvad mere er: såvel udfaldet af dette som af det andet valg ville fra et tilstrækkeligt overlegent bevidsthedstrin være til at forudse med matematisk præcision, idet det, der foreligger, simpelthen er en kosmisk-kemisk proces, i hvilken alle faktorer for et sådant overlegent bevidsthedstrin indtil de mindste enkeltheder er kendte, og for hvilken et sådant bevidsthedstrin ville kende de herskende love, som vi andre kender den lille tabel. Og det bliver i skæret heraf indlysende, at der i det foreliggende tilfælde ikke i absolut forstand er grundlag for at tale om “fri vilje” – altså heller ikke i den betydning, analyserne hidtil havde levnet os mulighed for. Valget vil i hver enkelt situation på forhånd være entydigt bestemt.

23.

Vil det da siges, at de kosmiske analyser definitivt frakender det levende væsen en faktisk fri vilje? – Ja, det vil det; i hvert fald hvis man med begrebet “faktisk fri vilje” vil tilskrive det levende væsen evnen til at disponere og vælge frit og uafhængigt af de energier, kræfter og love, hvorpå hele dets samlede fremtræden beror. At skulle opretholde et sådant frihedsbegreb for viljens vedkommende ville simpelthen fordre, at også begreber som vilkårlighed og tilfældighed kunne få plads i det kosmiske

verdensbillede. Og dette er absolut ikke muligt. Tværtimod understreger Martinus gang på gang, at der absolut ikke noget som helst sted og aldrig nogensinde i verdensalt har forekommet et tilfælde af vilkårlighed eller tilfældighed. Endog ikke det mindste støvfug vil nogensinde kunne lægge sig tilfældigt. Alt er bundet af love – således også de energier og kræfter, der i viljeslivets tjeneste arbejder i de levende væseners bevidstheder. Hvad der her sker, vil således i hvert eneste tilfælde entydigt være bestemt af disse love og kræfter i forbindelse med de betingelser, hvorunder de i hvert enkelt tilfælde virker. Og vi bringes på ny til at erindre de betagende ord: end ikke en spurv falder til jorden, uden det er Guds vilje; selv eders hovedhår er talte. Thi vi forstår, at det ganske verdensalt i virkeligheden er en samlet kosmisk-kemisk proces, der meget nøje følger den kosmiske kemiske love, og inden for hvilken der absolut ikke er plads for nogen som helst vilkårlighed og tilfældighed.

24.

Man kan nu spørge, om vi i realiteten har mistet noget ved at studere disse analyser? – Ja, det har vi unægteligt! Vi er uomstødeligt blevet en illusion fattigere. Men til gengæld er vi måske uden at vide af det – blevet en meget værdifuld åndelig skat rigere. Og der tænkes her ikke på den erkendelse, vi gennem de foranstående analyser har nået. Nej, der tænkes på det umådeligt vigtige etiske eller moralske aspekt, der i virkeligheden er blevet afdækket. Men forinden vi går over til at belyse dette nærmere, skal vi dog ofre begrebet “den frie vilje” endnu en omtale.

I første omgang kan det ganske vist virke lidt alarmerende, at det levende væsen og dermed vi selv må frakendes fri vilje i den betydning, der hidtil er blevet tillagt dette begreb, nemlig at have frihed til at vælge uafhængigt af noget som helst, samt at have frihed til at praktisere en helt vilkårlig viljeføring. Men gør det egentlig noget? – Er vores rent faktiske situation ikke stadig den samme, som før vi indlod os på disse analyser? Sidder vi ikke hver for sig og stadig har en fornemmelse af at være i besiddelse af fri vilje, af frihed til at kunne disponere sådan jævnt, som det passer os, samt frihed til frit at vælge mellem et foreliggende antal muligheder? – Jo, det gør vi; denne følelse har de foranstående analyser absolut ikke gjort det mindste ringere. Og det er ikke uden grund. Det er nemlig simpelthen livets mening, at vi skal have denne følelse af fri vilje, idet dette helt enkelt er en forudsætning for, at vi bl.a. kan tage os selv fornødent højtideligt samt en forudsætning for, at vi kan føle os ansvarlige for vores gerninger m.v. Men hvorpå beror egentlig denne vores ukuelige følelse af at være i besiddelse af fri vilje, af frihed til at disponere og vælge frit og uafhængigt? – Den beror i virkeligheden på to meget enkle omstændigheder. For det første beror den på den omstændighed, at vi vitterligt vekselvirker med et område af kræfter, der er vores viljesorgan og dermed vores vilje underlagt, og ydermere et område af kræfter, hvor der både i princippet og i praksis består en lang række muligheder for at praktisere forskellige former for viljeføring. Man føler f.eks. normalt at kunne bestemme, om man vil sidde ned eller stå op, om man vil tale eller tie, og om man vil gå, stå eller løbe. Dette beror på, at man er i besiddelse af en fornøden organisk udrustning, som man endvidere har et fornødent herredømme over. Og yderligere beror det på, at de ydre betingelser for en sådan skiften i adfærd er til stede. Der er kort sagt intet, der hindrer én i hverken at vælge eller at effektuere valget; og dette kan naturligvis kun indgive forestillingen om en vis suverænitæt og dermed en vis frihed i forholdet til disse områder og muligheder.

Dette er altså den ene af de to omstændigheder, hvorpå vores følelse af at være i besiddelse af fri vilje beror. Denne kan, som det vil ses, kort defineres som de ydre betingelsers tilstedeværelse. Den anden omstændighed, hvorpå vores viljemæssigefrihedsfølelse beror, består nu simpelthen i det forhold, at vi i hvert eneste enkelttilfælde, hvor vi står over for at skulle foretage et valg mellem et givet antal muligheder, konsekvent overser den eller de faktorer, der faktisk bestemmer udfaldet og dermed valget, nemlig de viljeførende faktorer. Vi hæfter os normalt udelukkende kun ved selve valget samt de oplevelser, dette valg fører med i sit kølvand, hvad der jo ud fra en almindelig

hverdagsbetragtning også må siges at være det væsentligste i sagen. – Det er med valget som med dette at se på klokken. Man hæfter sig kun ved det tidspunkt, den viser, og ikke ved den mekanisme, der skjuler sig under urskiven.

Det er altså dette, at vi fuldstændigt overser betydningen af de faktorer, som i hvert enkelt tilfælde af mulighed for valg bestemmer det faktiske resultat, der gør, at vi indgives forestillingen om at have fri vilje – dog altså vel at mærke i forbindelse med den foran omtalte første omstændighed. Når f.eks. en lille pige får valget mellem en rød slikpind og en grøn slikpind, da vil hun være så optaget af selve dette valg, at hun slet ikke lægger mærke til det opbud af viljeførende kræfter, som mobiliseres, og som ved beslutningsdannelsens afslutning faktisk er bestemmende for udfaldet. Hun vil kun være optaget af følelsen af at kunne vælge frit, ja, i virkeligheden af selve valget, og tænker slet ikke på, at hun fremviser et eksempel på en kosmisk-kemisk proces, hvor udfaldet i henhold til den kosmiske kemis love på forhånd er givet. Og som med den lille pige, således med enhver af os andre, hvad enten vi er børn eller voksne, dyr, jordiske mennesker eller væsener med kosmisk bevidsthed: alle er vi tilbøjelige til kun at hæfte os ved det væsentlige for os, nemlig muligheden af valg samt selve valget; og netop dette i forening giver os en velbegrundet og relativt set højst berettiget følelse af at være i besiddelse af fri vilje, hvilken følelse dog i allerhøjeste grad også er betinget af den illusion i samme retning, som blev omtalt i forbindelse med Jeget og beslutningsdannelsen (stk. 15 og 16).

Konklusion

25.

Hvad der her har været omtalt i forbindelse med undersøgelsen af begrebet “fri vilje” kan herefter kort konkluderes således: begrebet “fri vilje” har kun forbindelse med virkeligheden i den udstrækning, det med hensyn til den betydning, der tillægges det, placerer sig inden for rammerne af den kosmiske kemis perspektiver. – Dette kan udtrykkes som den objektive definition på begrebet “fri vilje”, og den vil kunne suppleres af en tilsvarende subjektiv definition. Denne lyder: i kraft af den omstændighed, at det levende væsen på den ene side lever inden for rammerne af et system, hvor der rent principielt er mulighed for valg i viljeføring, at det på den anden side er disponeret for at overse de viljeførende faktorer, der faktisk bestemmer valget, og at der på den tredje side er tale om, at enhver beslutningsdannende kosmisk-kemisk proces konsekvent forløber til gunst for Jegets mest fremherskende behov, ønsker og begær – dette bevirker i forening, at Jeget indgives en subjektiv og i virkeligheden illusorisk forestilling om eller følelse af at have fri vilje ud over, hvad ovenstående objektive definition berettiger.

Spørgsmål til lektion 44

1. Er muligheden af at kunne tage beslutninger ifølge Martinus noget bevis for, at begrebet “fri vilje” kan komme i betragtning?
2. Kan man tale om, at det levende væsen har frihed til at tage beslutning?
3. Har det levende væsen i absolut forstand frihed til vilkårligt at tage en hvilken som helst beslutning, det skal være?
4. a) Kan der forekomme tilfælde, hvor faktorer, der normalt er viljeførende, kommer til at figurere som viljeførte, og b) i bekræftende fald: hvilke?

5. Hvorpå beror udtrykket: relative, viljeførende kræfter?
6. Er der grundlag for at betegne beslutningsdannelsens proces som en ren kosmisk-kemisk proces, der hundrede procent følger årsagsloven?
7. Består der en principiel mulighed for at tale om fri vilje i forholdet til de viljeførte kræfter?
8. Hvad forstås ved "viljehæmmende faktorer"?
9. a) Kan man i absolut forstand sige, at muligheden af valg af viljeføring betegner beviset for, at begrebet "fri vilje" inden for visse grænser kan komme i betragtning, og b) i benægtende fald: hvorfor?
10. Hvori ligger det, at vi i almindelighed føler at have frihed til at vælge frit og uafhængigt?

Løsningen til lektion 43's opgavetillæg

- 1) Det virker som en vældig impulscentral, der har forbindelse til alle Jegets specialorganer
- 2) a) Den beror på tilknytning til noget andet, nemlig b) specialorganer af såvel fysisk som psykisk natur
- 3) Dets fremtræden som et Noget, der i form af manifestation og sansning præsterer en vis energiomsætning
- 4) Nej, kun indirekte
- 5) Realiteter, der har en overordnet indflydelse på viljesorganet og dets funktionsmåde
- 6) Absolutte og relative viljeførende faktorer
- 7) 1) De absolutte: urbegæret, selvopholdelsesdriften, moderenergien med de heri virkende kosmiske skabepprincipper plus talentkernerne af begge ordener 2) De relative: Jegets behov, ønsker og begær
- 8) Et organisk udslag af sult-og mættelsesprincippet's virksomhed i den organiske struktur
- 9) Jegets registrering af sin tiltrækning mod visse objekter, der indebærer muligheden af tilsvarende visse behovs tilfredsstillelse
- 10) Ja, af et centralbehov
- 11) Ja
- 12) Ja
- 13) En viljeføring, der alene er dikteret af herskende behov, ønsker og begær.
- 14) En viljeføring, der på mærkbar måde er kontrolleret af Jegets erfaringer
- 15) a) Nej, b) ja

P. B. -J.

NB. Disse svar er godkendt af Martinus.